Пролетары ўсіх краёў, злучайцеся!

ЗАХОДНЯЯ БЕЛАРУСЬ

ЗБОРНІК

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БЕЛАРУСІ
МЕНСК—1925

38. Заходняя Беларусь Мн. 1925 68с.

Мы пытаемся: што вы зрабілі для „Крэсаў?" Ці вы хоць пробавалі зламаць ша-
лёны нацыяналізм і сьляпы шовінізм? Ці вы хоць пробавалі вытлумачыць вашым вы-
барщчыкам, што 30 проц жыхарства дзяржавы ня можна ўціскаць без канца, што Поль-
шча не павінна быць турмою народаў, што штыком і бізуном можна захапіць увесь сьвет,
але ня можна ім кіраваць?

Ці вы хоць раз трэбавалі права самавызначэньня для ўкраінцаў і беларусаў? Ці ў
працягу 2 гадоў пісиуў хто-небудзь з вас хоць аб тэрыторыяльнай аўтономіі, аб якой так
прыгожа напісана ў програме „Вызваленьня?"

З усіх партый у Польшчы адна толькі Комуністычная Рабочая
Партыя Польшчы на II зьезьдзе прызнала поўнае права Заходняй Бела-
русі на самавызначэньне аж да поўнага аддзяленьня ад Польшчы. Гэ-
тым быў паложаны моцны мост дзеля збліжэньня беларускага нацыяналь-
нага руху з рухам комуністычным. Соймавая дзейнасьць беларускіх дэ-
путатаў пераконвала іх, што адзіным іх саюзьнікам у змаганьні за леп-
шую будучыну заходня-беларускіх сялянскіх мас могуць быць толькі
комуністыя. Гэты процэс паступовага збліжэньня нарэшце выявіўся рэ-
альнымі адзнакамі. „Robotnik" за 13-е сьнежня паведамляе аб „тэхніч-
ным блёку беларускага і ўкраінскага клюбу (які прайшоў падобны-жа
шлях, які і беларускі клюб) з комуністымі дзеля супольнага прадстаў-
ніцтва ў соймавых комісіях. Няхай сабе гэты блёк застаецца толькі „тэх-
нічным", але ўсё-ж такі гэта першы формальны выраз збліжэньня. Пасьля
далучэньня да комуністычнае фракцыі 4-х сяброў б. ўкраінскае соцыял-
дэмократычнае партыі фракцыя мае 6 сяброў, украінскі клюб (пасьля
выхаду Васыньчука А., Махнюка і 4 цяперашніх комуністых) мае 14 сяб-
роў і беларускі клюб (соймавы)—8 сяброў, значыць разам блёк будзе
мець 28 галасоў, а пры такім-жа „тэхнічным" паразуменьні з незалежнаю
сялянскаю партыяй—34 галасы. Значэньне і нацменшасьцяй і комуністых
у соймавых комісіях, а тым самым і ў Сойме павялічваецца. Недарма
ўся польская буржуазія і ўсе польскія буржуазныя газэты трэбуюць ска-
саваньня дэпутацкае недатыкальнасьць ў адносінах да гэтых дэпутатаў.
Недарма польскія партыі правялі ў сойме выдачу суду т. Ланцуцкага і
трох сяброў украінскага клюбу.

Уплывы Комуністычнае Партыі Заходняе Беларусі (аўтономнае част-
кі Ком. Раб. Парт. Польшчы) узрастаюць бязупынна. У лістападзе г. г.
пачаў выходзіць нелегальна „Чырвоны Сьцяг", орган Ц.К. Ком. Парт. Зах.
Бел. Недалёка той момант, калі чырвоны сьцяг рабоча-сялянскае рэво-
люцыі аб'яднае вакол сябе ўсе працоўныя масы сучаснае Польшчы бяз
розьніцы нацыянальнасьці і павядзе іх на бой за вызваленьне працоўных
з-пад усякага прыгнёту—соцыяльнага і нацыянальнага.

А. Смоліч.

Сялянства Заходняй Беларусі.

(Яго сучаснае палажэньне).

Цяжкія ўмовы клясавага і нацыянальнага прыгнечаньня ў пасьлява-
енны час зрабілі заходня-беларускае сялянства дужа паважным дзейнікам
сусьветнай рэволюцыі. Да яго шматахвярнай няроўнай барацьбы з капі-
талістычнай Польшчай з вялікай трывогай прыглядаецца буржуазны сьвет,
з захапленьнем і подзівам—працоўныя і прыгнечаныя масы ўсіх краёў, а
перад усім пролетарыят і сялянства Савецкай Беларусі, адзінай вольнай
часткі вялікай усебеларускай суцэльнасьці. Усім ясна, што якраз Заход-
няй Беларусі, гэтай, можа, больш за Бэльгію і паўночную Францыю зьні-
шчанай старане, прыдзецца ў недалёкім часе ізноў зрабіцца тэатрам шы-
рокай збройнай барацьбы, якая, уласьціва кажучы, ужо й пачалася ў відзе
партызанскай вайны беларускага сялянства з польскай дзяржавай; кож-
наму зразумела, што ад вынікаў гэтай барацьбы ў старане, якая ляжыць
на ўзьмежжы соцыялістычнага і капіталістычнага сьвету, залежыць част-
каю і справа пасуваньня сусьветнае рэволюцыі на захад, а вынікі гэтыя ў
свой чарод ня мала залежаць і ад вытрываласьці ды рэволюцыйнага духу
заходня-беларускага сялянства.

Сучасная Польшча, відаць, цьвёрда пастанавіла быць не мастом, а
каменным мурам між Савецкім Саюзам і Заходняй Эўропай. Каб аддзя-
ліць Савецкую Беларусь ад Літвы ды Нямеччыны і захапіла яна, паводле
рэцэпту Станіслава Грабскага, віднейшага прадстаўніка польскай рэак-
цыі, беларускія землі, ствараючыя г. зв. „калідор Грабскага", што пра-
цягнуўся ад Палесься да Латвіі вузкай і доўгай (кілёмэтраў на 500) па-
ласой. Калідор гэты закрывае гандлёвыя шляхі з Савецкай Беларусі на
захад, спыняе сплаў дрэва па Нёмне, ня кажучы ўжо аб тым, што зу-
сім штучна аддзяляе ад Беларусі яе жывую частку, якая таксама апыну-
лася ў экономічным тупіку, адрэзаная ад усіх сваіх рынкаў і зьвязаных
з ёю экономічна пастораў. Штучнасьць гэтага сіламоц праведзенага
падзелу Беларусі не абяцае яму даўгога веку. Той „кітайскі мур", якім
буржуазія Антанты і перад усім польская хацела засланіцца ад чырвонае
здані, аказваецца ўжо ў нашыя дні вельмі нятрывалым і няпэўным. Па-
куль, аднак, гэты мур існуе, да яго трэба як найуважней прыглядзіцца з
розных бакоў, трэба наглядаць Заходнюю Беларусь з значна большай
энэргіяй і пільнасьцю, чым гэта робіцца. Нагляданьню гэтаму павінен пад-
лягаць ня толькі політычны і грамадзкі бок жыцьця Заходняй Беларусі;
у грунце політычных падзей і сьвядомасьці грамадзкіх кляс і груп
ляжаць экономічныя і прыродныя зьявішчы, апошнія неабходна ведаць
для разуменьня першых і наогул усяго жыцьця краю. Гаворачы аб за-
ходня-беларускім сялянстве, мы перад усім паглядзім, у якіх вытворчых
абставінах яно жыве і працуе. Пры гэтым мы будзем карыстацца, галоў-
ным чынам, матар'яламі, публікаванымі ў Віленскай беларускай прэсе, а

таксама ў кніжках K. Srokowskiego „Sprawa narodowościowa“, С. Будкевіч
„Польша“, ды ў іншых і больш старых і вядомых выданьнях.

I.

Заходняя Беларусь абымае сабою прасторы даўн. Віленскай і Го-
радзенскай губ. ды Навӓградзкі, Пінскі і часткі інщых паветаў, якія ады-
шлі к Польшчы на моцы Рыскага трактату.

Склад насяленьня; экономічныя і гістарычныя ўмовы тут зусім іншыя,
чым у этнографічнай Польшчы. Вясковае насяленьне тут блізка што скрозь
беларускае. Калі выдзеліць у Польшчы прасторы з пераважаючым бела-
рускім насяленьнем дык яны ахапляюць, паводле цяперашняга адміністра-
цыйнага падзелу, Наваградзкае ваяводзтва, Палескае ваяводзтва без па-
ветаў Камень-Капырскага і Сатненскага, дзе сялянства ўкраінскае, каля
2/3 Беластоцкага ваяводзтва і Віленскі адміністрацыйны вокруг. Велічыня
гэтай тэрыторыі—107 тыс. кв. клм., а насяленьня ў 1921 годзе тут на-
лічалі 3.600 тыс. чал.

Вытворчыя ўмовы сялянскай гаспадаркі ў Зах. Беларусі.

Заходняя Беларусь—старана рэзка земляробская, сялянская. Про-
цант меставага нясяленьня ў ёй даходзіць да 15-18%, тады як у ся-
рэднім па сучаснай Польшчы яго 25%. Яшчэ паводле статыстыкі 1897 г.
земляробствам займаліся ў Віленскай губ 73,4%, у Горадзенскай—69,0%.
У параўнаньні з сваімі заходнімі суседзямі, Польшчай і Нямеччынай, з
каторых першая мела да вайны 57% (1897 г.), а другая—29% (1917 г.)
земляробскай люднасьці, Заходняя Беларусь вызначаецца сваім земляроб-
скім характарам; наадварот, у межах этнографічнае Беларусі гэтая краіна
зьяўляецца найменш земляробскаю, з найбольшым лікам меставае люд-
насьці. З боку гушчыні насяленьня выяўляюцца зусім іншыя адносіны.
Нават да вайны Заходняя Беларусь, асабліва-ж Віленшчына і Заходняе
Палесьсе, былі заселены ня вельмі густа,—ня толькі радзей, чым у Польшчы,
але таксама радзей, чым у Ўсходняй Беларусі, напр., чым у Магілеў-
шчыне.*) З гэтае прычыны таго перялюдненьня вёскі, якое мы спасьцера-
гаем у Усходняй Беларусі, тут, здавалася б, не павінна было быць і да
вайны. А цяпер, пасьля таго, як, дзякуючы вайне, гушчыня насяленьня
зьменшылася ў некаторых паветах у 2 і ў 3 разы, аб пералюдненьні, зда
валася-б, ня можа быць мова.

Гушчыня насяленьня Заходняй Беларусі.

Ваяводзтвы.	Агульная гушчыня на-сяленьня (на 1 кв. клм). 1910—11.	1921.	Гушчыня вясковага на-сяленьня на 100 па 1921.	% меставага насяленьня.
Віленскае	50	36	25	32
Наваградзкае	48	35	32	9
Беластоцкае	60	40	30	24
Палескае	28	21	18	14

*) Сельска-гаспадарчая шчыльнасьць насяленьня (пав. Чэлінцава): Магілеўская губ.—
86 чал., Віленская—73 ч., Горадзенская—74 ч. на 100 дзес. сельска-гаспадарскае прасторы.

Як да вайны, так і цяпер паміж асобнымі часткамі Заходняй Бела-
русі існуюць значныя розьніцы як з боку прыроды, так і гушчыні на-
сяленьня, што відно з табліцы. Найгусьцей заселены вадазбор Нёмна—
паўднёвая частка Наваградзкага ваяводзтва і ўсходняя Беластоцкага. Гэ-
тая краіна па сваёй прыродзе адпавядае Менскаму, Аршанскаму і іншым
цэнтральным акругом БССР з суглiністымі, даволі ўраджайнымі глебамі
і гушчынёй насяленьня да вайны—50-60 чал. на кв. клм. На поўнач ад
Вільлі, у большай часьці Віленшчыны пануе тыповы морэнны краявід, з
грубымі, менш ураджайнымі камяністымі глебамі і сярэдняй гушчынёй на-
сяленьня—каля 40 чал. (да вайны). Краіну гэтую можна разглядаць, як
натуральнае прадоўжаньне Віцебшчыны. У канцы, на поўдні, у вадазборы
Прыпяці, а часткаю і Бугу ляжаць леса-балацяныя нізіны Палесься, з
беднымі пескавымі пераважна глебамі і гушчынёй насяленьня —20-30 ч.
дый менш. Пасьляваенныя лічбы гушчыні насяленьня для ўсіх частак За-
ходняй Беларусі значна меншыя. Царскія войскі выгналі з бацькаўшчыны
каля двох міліёнаў насяленьня Заходняй Беларусі, асабліва з Гарадзен-
шчыны; найбольш спустошаны паветы Берасьцейскі (страціў 68% насяленьня),
Пружанскі (61%), Слонімскі (55%), Кобрынскі (51%), Ваўкавыскі (50%),
Паветы Віленскай губ. страцілі ад 15 да 32%. Праўда, уцекачы патроху
вяртаюцца назад. За 1921 год іх вярнулася каля 200 тысяч чал. Але га-
лоўныя масы ўцекачоў ужо павараналіся; рэшта або засталася назаў-
сёды жыць на чужыне, або загінула ў часе падарожы ды ў галодныя го-
ды. У Баранавічах, дзе концэнтраваліся ўцекачы, вяртаючыся на баць-
каўшчыну, шмат тысяч іх загінула ад пошасьцяй у заражаных бараках;
польскія чыноўнікі трымалі іх там тыднямі і месяцамі, каб пазбавіцца ад
непажаданага элемэнту. Аб тых страхоцьцях, якія там дзеяліся у сваім
часе пісалася ў віленскіх газэтах.

Зямельныя адносіны.

Ня гледзячы на такое колёсальнае зьмяншэньне насяленьня, зямель-
ны голад, калі судзіць па сялянскіх корэспондэнцыях у віленскія газэты,
бязумоўна існуе, малазямельле даецца ў знакі Гэтак дапісчык з Нясь-
віскага пав (вёска Бурачкі) піша: „Заядае малазямельле. Зямлі сяляне
маюць толькі, колькі далі, калі пазбавіліся паншчыны ў 1861 г. Дзеля
таго, што зямлі больш ня прырэзвалі, а люднасьць размножылася, то
вышла тое, што на аднэй дзесяціне жыве 12—15 душ. Пашы таксама
мала, ды трэба чакаць, што і гэтае ня будзе, бо сем'і падзяліліся, стала
шмат гаспадароў. Можа стацца, што ў хуткім часе скаціне прыдзецца
цэлы год быць у хляве на саломе“. На малазямельле жаляцца і дапісчыкі
з Дзісенскага пав. (м. Ікажна) і з іншых, нават з мясцовасьцяй, моцна
зруйнованых вайною. Прычыны гэтага малазямельля для нас стануць
зразумелымі, калі мы разгледзім, хто валадае зямлёй у Заходняй Бела-
русі. Паводле даных 1905 году, якія там ня страцілі свайго значэньня,
да гэтага часу розным катэгорыям уласьнікаў належала зямлі:

Землеўладаньне (1905 г.).

	У тысячах дзесяцін. Прыватных уласьнікаў.	Сялянскае надзельнае	Дзяржавы і ўстаноў.	У процантах. Прыватн. уласьнікаў.	Сялянскае.	Дзяржавы і ўстаноў.
Віленская губ.	1.553	1 279	366	48,	40,3	11,5
Горадзенская губ.	1.203	1 517	558	36,7	46,3	17,0
Наваградзкі пав.	253	178	38	53,9	38,1	8,0
Пінскі пав.	784	2.0	122	70,9	18,1	11,0
	3.773	3.174	1.084	47,0	39,6	13,4

Добра нам вядомы да рэволюцыі абрад зямельных адносін захаваўся яшчэ без асаблівых зьмен у Заходняй Беларусі: сем тысяч двароў і фальваркаў маюць зямлі больш, чым поўміліёна сялянскіх гаспадарак. Ня гледзячы на невялікую гушчыню насяленьня, гаспадаркі гэтыя маюць усяго па 6-7 дзес. зямлі ў сярэднім, а мясцамі забясьпечанасьць зямлёй значна меншая і пералюдненьне адчуваецца вельмі моцна. І хаця большая частка дворнай зямлі ляжыць пад лесам, аднак-жа двары даюць каля трэцяй часткі ўсёй сельска-гаспадарчай продукцыі. Гэта паказвае, што ў выпадку скасаваньня двароў заходні беларус-селянін павялічыўбы сваю землезабясьпечанасьць у паўтара разы.

Рыначныя ўмовы.

Аграрны крызіс, які насьпявае ў Заходняй Беларусі, магло-б адхіліць ці, прынамсі, дадзержыць разьвіцьцё местаў і прамысловасьці, што з аднаго боку стварала-б рынак для продуктаў інтэнсыўнае гаспадаркі і дазваляла-б селяніну здавольвацца лепшым кавалкам зямлі, а з другога—дазволіла-б лішкам земляробскага насяленьня перабірацца ў месты ў індустрыю. Гэтага мы аднак ня бачым. Заходня-беларускія месты мацней за вёскі разваленыя вайной, а каб ім адбудавацца—няма спрыяючых эканомічных умоў. Заходняя Беларусь зьяўляецца тэй часткаю польскай дзяржавы, якая з трох бакоў абкружана варожымі для Польшчы дзяржавамі; рынкі гэтых дзяржаў недаступны для польскага гандлю і праз гэта Вільня, якая да вайны была гандлёвым цэнтрам большай часткі Беларусі і Літвы, цяпер можа пашыраць свае ўплывы толькі на трэцюю частку даўнейшых прастораў. Рост яе затрымаўся. Тады як у 1860 г. яна мела 50 тыс. насельнікаў, у 1870—60 тыс., у 1880—88 тыс., у 1890—125 тыс., у 1900—165 тыс., у 1910—200 тыс., а ў 1921 г. толькі 129 тыс., гэтулькі, як трыццаць год назад. Іншыя месты яшчэ больш спустошаны. Смаргоні—жывое прамысловае места, якое да вайны мела каля 35 тыс. жыхароў—вайна зьніштожыла да званьня. Першыя годы па сканчэньні вайны Смаргоні хутка пачалі аджываць і адбудоўвацца, але цяжкія эканомічныя ўмовы Польшчы наагул і асабліва Віленшчыны спынілі гэты рост і насяленьне, лік якога ўжо даходаў да 6 тыс., ізноў зьменшылася ўдвая.

Багатая сетка чыгунак і шосаў да вайны шмат памагала разьвіцьцю краіны. Віленшчына мела 29 вёрст чыгуначных ліній на 1.000 кв. вёрст, а Гарадзеншчына нават 38 в., тады, як Меншчына, напр., толькі 15 в. У Гарадзеншчыне была сетка шосаў у 4 разы гусьцейшая чым у іншых частках Беларусі. За вайну і пасьля яе выбудаваны яшчэ новыя чыгункі (напр. Дукшты-Друя, Наваельня-Навагрудак) і шосы. Па чыгунках адгэтуль вывозілася шмат дрэва, сьпірытусу як і ў іншых частках Беларусі, але, апроч таго,—шмат продуктаў інтэнсыўнае гаспадаркі. Гарадзеншчына і Навагрудзкі павет вывозілі шмат сьвіней і сала, яек, масла і сыраў, у канцы—шмат збожжа; шмат быдла вывазілася з Заходняга Палесься. Віленшчына вывазіла вельмі многа птаства заграніцу, а таксама лёну, яблык, ягад і іншае садовіны і гародніны. Ішло гэта ўсё як не заграніцу, дык у Пецярбург, Варшаву, Рыгу. З гэтых мест даступна для гандлю Заходняе Беларусі толькі Варшава, але там з продуктамі Заходняе Беларусі конкуруюць продукты іншых інтэнсыўна земляробскіх частак Польшчы—Пазнані, Галіччыны. У канцы трэба адзначыць, што беларуская люднасьць вельмі мала карыстаецца чыгункамі, бо для праезду па чыгунцы трэба мець пашпарт, а дастаць гэты пашпарт беларусу вельмі цяжка, а часта і немагчыма. Уплыў рынку на сельскую гаспадарку Заходняй Беларусі дзеля гэтых прычын ня можа быць асабліва значным і ў ёй павінны, як і даўней, пераважваць культуры, якія маюць спажывецкае значэньне для самога гаспадара—жыта, авёс, бульба. Слабасьць уплываў рынку была аднэй з прычын таго вялізнага недасеву, які мы яшчэ ў

1922 годзе бачым у Заходняй Беларусі: для Віленскага ваяводзтва яго лічаць на 18 проц., для Навагрудзкага—35,9 проц., а для Палескага—каля 50 проц. ды больш. У тым самым годзе Савецкая Меншчына мела ўжо толькі 10-12 проц. недасеву. Праўда, і ў Заходняй Беларусі тэмп ліквідацыі недасеву даволі шыбкі—пасеўныя прасторы 1922 году ў 1½ разы большыя за прасторы 1921 году.

Ураджайнасьць.

Даныя аб ураджайнасьці мы маем толькі за 1922 год. Год гэты быў удалы для земляробства; збор з дзесяціны па Навагрудзкім ваяводзтве перавышае даваенную норму: для збожжа—на 20-25 проц., а для бульбы—аж удвая. Магчыма, аднак, што польскай статыстыкай былі ўжыты якія-небудзь дакладнейшыя спосабы падліку, бо агульна ведама, што нашая ўраджайная статыстыка дае значна паменшаныя лічбы.

Ураджай збожжа і бульбы і чысты астатак (у пудох).

	Жыта з 1 дзес.	Бульба з 1 дзес.	Чысты астатак спажывецкага збожжа на 1 душу
Віленскае	46	720	12,2
Навагрудзкае . . .	56	894	10,8
Палескае	—	—	8,3
Горадзенскі пав. .	60	1.120	—

Ня гледзячы на такую высокую, як на беларускія ўмовы, ураджайнасьць, забясьпечанасьць насяленьня збожжам невялікая. Чысты астатак спажывецкага збожжа (жыта, пшаніца, ячмень) на 1 душу насяленьня—11-12 пудоў, а ў Палесьсі зьніжаецца да 8 пудоў. Лічбы гэтыя добра адпавядаюць перадваенным (Віленская губ.—12,0 п., Горадзенская—10,9 п. у 1909-13 гадох), што сьведчыць аб тым, што даваенныя нормы харчаваньня не зьмяніліся. Не зьмяніўся, пэўна, і склад спажыцьця. Нехватаючыя да мінімальнае нормы збожжавыя продукты селянін замяняе бульбай.

Гадоўля жывёлы.

Лік жывёлы на 100 насельнікаў.

	Коні.	Быдла.	Сьвіньні	Авечкі.
Віленскае і Навагрудзкае ваяводзтва (1921)	16,0	30,1	28,5	23,6
Палескае (1921) . . .	12,4	42	23	16
Перадваенныя (1912) даныя па Літве і Беларусі.	15,5	32,5	22,5	17,2

Лік жывёлы, як бачым, прыблізна адпавядае сучаснаму насяленьню Заходняй Беларусі; калі-б, аднак, параўнаваць абсолютныя лічбы, дык вялізнае зьмяншэньне жывёлы было-б відавочным і гэтак сама зьменшыўся лік жывёлы адносна прасторы. На 1 кв. клм. цяпер выпадае, напр., толькі 11 галоў быдла, замест даваенных 16. Асабліва вялікі нехват жывога інвэнтару ў Палескім ваяводзтве. На 1 кв. клм. агульнае паверхні там прыходзіцца 2,6 коняй (замест 7 даваенных), 8,9 шт. быдла

(зам. 12), 4,9 шт. сьвіней (зам. 8). 3,3 авечкі (зам. 10). Процэсы гаспадар-
чае адбудовы, зажыўленьне ваенных ран ідуць у Палесьсі, відаць, цяжэй,
чым у іншых частках Зах. Беларусі. Але і ў апошніх мы ня бачым яко-
га-небудзь значнага поступу. Гаспадар дабіўся тут таго мінімуму, які
меў ён перад вайною; разьвіваць і пашыраць сваю гаспадарку ён яшчэ
ня мог, бо гэтаму перашкаджалі, мусіць, нейкія знадворныя фактары. З
такіх фактараў найбольш моцным і відавочным ёсьць варожая для За-
ходняй Беларусі і яе насяленьня політыка польскай буржуазіі, польскага
ўраду.

II

Польская політыка адносна Зах. Беларусі.

Польшча далучыла да сябе Заходнюю Беларусь з адной выразнаю
мэтай—праглынуць яе назаўсёды і асыміляваць. Мотывы, якімі кірава-
ліся пры гэтым політыкі польскія, былі вельмі розныя, але важнейшымі з
іх трэба лічыць—дзяржаўны, нацыянальны і экономічны. Адным хадзіла
наагул аб веліч і магутнасьць Рэчыпаспалітай; а як этнографічная Поль-
шча па сваёй тэрыторыі даволі невялікая, дык да яе,—каб даць маг-
чымасьць разгарнуцца організуючым сілам польскае буржуазіі, - патрэбна,
лічаць яны, прырэзаць беларускія і ўкраінскія землі. На гэтых землях,
між іншым, у будучыне польская дзяржава мяркуе весьці абарончую вай-
ну з Усходам, яны будуць нішчыцца, баронячы сабою ўласьціва поль-
скія землі. Іншым політыкам хацелася-б як-небудзь павялічыць лік па-
лякоў, бо тых 16-17 міліёнаў палякоў, якія жывуць у этнографічнай
Польшчы, уяўляюць з сябе занадта малую людзкую масу ў параўнаньні
з суседнімі і варожымі, як яны лічаць, народамі Нямеччыны і Расіі.
Павялічэньне ліку палякоў звычайна думаюць дасягнуць старымі мэтода-
мі дэнацыяналізацыі беларусаў, украінцаў, ліцьвіноў і інш.,—мэтодамі, якія
ўперад практыкавалі на самых палякох нямецкія і расійскія імпэрыялістыя.
Мэтоды гэтыя зводзяцца да фальшаваньня статыстычных лічбаў, барацьбы
з усякімі аб'явамі нацыянальнага і культурнага руху сярод празначаных
на асыміляцыю народаў, урэшце экономічнага змаганьня з гэтымі на-
родамі. Як ведама, ні расійскія ні нямецкія імпэрыялістыя, у сваім часе
ўжываючы гэтыя спосабы проці палякоў дый проці іншых народаў, асаб-
лівых выпадкаў не дабіліся; наадварот, нацыянальны ўціск прымушаў пры-
гнечаныя народы да організацыі і да рэволюцыйнага адпору. Затым поль-
скія імпэрыялістыя прыдумалі яшчэ адзін спосаб, якім у нашыя часы не
карыстаюцца нават самыя бяссорамныя колёніяльныя паны—спосаб фі-
зычнага вынішчэньня непажаданых нацыянальных элемэнтаў. Мы ўжо
казалі, як польскі ўрад марыў пошасьцямі беларускіх уцекачоў у бара-
навіцкіх бараках. Тых, якія выжылі, чакае жыцьцё ў сырых зямлянках
цэлымі гадамі, бо ўрад не дае дрэва на адбудову. Народная беларуская
інтэлігэнцыя траха ня ўся перапушчана праз польскія вастрогі; шмат хто
ўжо не вярнуўся з вастрогу, шмат хто вынес адтуль тубэркулёз. Уся
сыстэма ўрадаваньня разьлічалася на тое, каб выклікаць эміграцыю бе-
ларусаў з іхняе бацькаўшчыны.

Спосаб фізычнага вынішчэньня разьлічаны на тое, што на прасто-
рах, звольненых ад беларускага насяленьня, асядуць польскія колёністыя,
якія патрапяць асыміляваць стэрорызаваныя рэшткі беларускага нася-
леньня і стварыць у далучаных краінах польскую большасьць. Колёніза-
цыя беларускіх зямель палякамі зьяўляецца галоўным экономічным мо-
тывам далучэньня гэтых зямель да Польшчы. Этнографічная Польшча
мае густое земляробскае насяленьне, мясцамі адчуваецца пералюдненьне
вёскі, і сялянства пачынае ўсё энэргічней дабівацца адабраньня зямлі ад
двароў, якія валадаюць трэцяй часткай усяе ворнае зямлі ў дзяржаве.
Затым колёнізацыя беларускіх зямель польскімі сялянамі патрэбна перад

усім польскім абшарнікам, якія спадзяюцца, такім чынам, задаволіць зя-
мельны голад сялянства і перахаваць за сабою двары. Патрэбна колёні-
зацыя і заможнаму сялянству Польшчы: польскія „пясты“ спадзяюцца
здабыць фальваркі на ўсходзе, каб весьці там звычайную капіталістычную
гаспадарку. Найменш зацікаўлена ў колёнізацыі само малазямельнае
польскае сялянства, якое ня мае ні капіталаў на пабудаваньне новае гас-
падаркі, ні ахвоты выяжджаць у чужыну, на няпэўнасьць; яно хацела-б
атрымаць зямлю на месцы, з суседняга двара.

Пералічаныя мотывы, галоўным чынам, кіруюць польскай політыкай у
далучаных прасторах. Важнейшым сваім заданьнем яна лічыць полёні-
зацыю гэтых прастораў з дэмобілізаванымі афіцэрамі і жаўнерамі
польскай арміі. Разам з тым уся сыстэма адміністрацыі накіравана
на тое, каб як найхутчэй перарабіць на палякоў беларускія і ўкраінскія на-
родныя масы дарогаю гвалтаў і подкупаў. Абодва заданьні праводзяцца
з вялізнай зацятасьцю. Польскі ўрад не шкадуе сродкаў, ламае свае
ўласныя законы, заводзіць у сярэдзіне Эўропы такія парадкі, якіх „цыві-
лізаваныя“ імпэрыялістыя мусілі зрачыся ў самых далёкіх і глухіх сваіх
колёніях. Усё гэта робіцца дзеля магутнасьці Рэчыпаспалітай, дзеля
ўмацаваньня ўсёй позыцыі буржуазіі і абшарнікаў.

Польская адміністрацыйная сыстэма ў Зах. Беларусі.

Лёгка зразумець, якія ўмовы жыцьця складаюцца для сялянства
Заходняй Беларусі. У газэтах ня толькі беларускіх, а нават і польскіх
поўна апісаньняў самых нялюдзкіх зьдзекаў і зьверстваў польскага полі-
цыянта, урадоўца і жаўнера. Адноўлены сярэднявечныя пыткі. Жыцьцё і
маемасьць селяніна, безапэляцыйна ў руках дробнага ўралоўца. Скаргі
на яго ня маюць значэньня, а наадварот—прыводзяць да новых рэпрэсій.
Польскія вастрогі запоўнены беларусамі. У немагчымых санітарных умо-
вах сядзяць там у большасьці ні ў чым непавінныя людзі, сядзяць цэлымі
гадамі, чакаючы, пакуль ім скажуць, у чым іх уласьне вінавацяць. Вельмі
часта пасьля доўгае вастрожнае мукі іх выпускаюць, не знайшоўшы ніякіх
повадаў для абвінавачаньня. Даўней польская ўлада прамаўляла да бе-
ларускага сялянства вуснамі розных платных агітатараў-панкоў, якім ся-
лянства і тады мала верыла; цяпер усёй сваёй політыкай урад вядзе
такую моцную агітацыю проці сябе, што да беларускага селяніна ён можа
прамаўляць толькі пагрозамі, тэрорам і біцьцём. Б'юць у Заходняй Бе-
ларусі ўсіх і ўва ўсякіх выпадках—старых і малых, жанок гэтак сама,
як мужчын; польскі ўрадовец ня мае там аніякое элемэнтарнае пашаны
да людзкое асобы. Прыкладаў не падаем. Яны цяпер ужо вядомы цэламу
сьвету з бязьлічных соймавых інтэрпэляцый як беларускіх і ўкраінскіх
дэпутатаў, гэтак сама і левых польскіх фракцый.

Абраз гэтых усіх прасьледваньняў робіцца значна выразьнейшым, ка-
лі далучыць да яго прававое і культурнае палажэньне беларусаў у Польшчы.
Школ беларускіх на вёсцы няма; апошні дзесятак вясковых школ, які
астаўся ад больш лібэральных часоў, пакрысе ліквідуецца. Жаданьне ад-
чыніць беларускую школу лічыцца праявай неправамыснасьці, варожасьці
да дзяржавы. Такім чынам дзеці 3-х міліённага народу астаюцца без
пачатковай асьветы. У польскія школкі селянін сваіх дзяцей пасылаць
ня хоча; там вучыць яго вораг, урадовец, які да сялянства адносіцца
ня лепш поліцыянта; навука там не навука, але агітацыя за ненавісную
Польшчу, да яшчэ за якую—чарнейшую, чым яна цяпер ёсьць, за кара-
леўскую Польшчу, а разам з тым агітацыя проці ўсяго свайго, роднага
для дзіцяці.

Няма ў Заходняй Беларусі і самаўрадаў—нават у такім скромным
разьмеры, як іх тут дапускала царская Расія. Нават у воласьці-гміне ся-
дзіць ня выбраны сялянамі старшыня, а назначаны войт—у лепшым вы-

падку мясцовы падпанак, а ў большасьці—прысланы з Польшчы ўрадовец, часта з цёмнай біографіяй. Павятовыя соймікі існуюць больш для блізіру, бо кіруе паветам самаўладца-стараста. Але нават у гэткія бязуладныя самаўрады стараюцца ўсякімі спосабамі, увесь час ламаючы закон, не дапусьціць беларускага селяніна. Прывыкшы ламаць закон дзеля мэт політычных, польскія дзеячы самаўрадаў ламаюць яго і дзеля сваіх асабістых карысьцяй. Хабарніцтва, ашуканства бяскарна пануюць у „крэсавай“ гміне. А на ўтрыманьне яе сялянства змушана плаціць вялізныя падаткі. Гэтак месячны бюджэт Празароцкае гміны—каля 1.500 злотых (600 рублёў).

Беларусы ў Польшчы, можна лічыць, ня маюць грамадзянскіх праў. Адзін раз толькі ўдалося ім зьдзейсьніць сваё права, гэта пры выбарах у Сойм, калі сам польскі ўрад быў зацікаўлены ў тым, каб насяленьне далучаных краін прымала ўдзел у выбарах, гэтым нібы згаджаючыся на сваё далучэньне да Польшчы. Ня гледзячы на ўсе высілкі польскіх партый, у Сойм прайшлі беларускія дэпутаты ў даволі значным ліку. Трэба думаць, аднак, што і гэтая магчымасьць выяўленьня свае волі будзе ў беларускага сялянства адабрана пры новых выбарах; польскія партыі рыхтуюць новы выбарны закон, галоўная мэта якога—ня пусьціць у Сойм прадстаўнікоў нацыянальных меншасьцяй, перад усім—беларусаў.

Усе зьдзекі і катаваньні і тое бяспраўнае палажэньне, у якое трапіла беларускае сялянства ў Польшчы, зносіць яно пакуль што пакорна. У заходня-беларускай вёсцы яшчэ жывуць успаміны аб прыгоне—страшным беларускім прыгоне, якога ня знала сялянства суседніх краёў. Успаміны гэтыя аджылі цяпер у „дэмократычнай“ Польшчы, аджыла і прыгонная псыхолёгія, на што бязумоўна разьлічае польская політыка. Гэтым толькі і можна растлумачыць, чаму польская адміністрацыя дазваляе сабе ў Заходняй Беларусі тое, што ні ў якім разе ня можа дазволіць у далучаных нямецкіх краінах, ва Ўсходняй Галіцыі, а нават на Валыні. Падзеі, аднак, вучаць і беларускага селяніна. З шэрай і пакорнай масы ўжо выдзяляюцца больш адважныя, больш амбітныя, якія ня могуць зьнесьці біцьця па твары і пачынаюць партызанскую вайну з Польскай дзяржавай. Ня гледзячы на рэчкі крыві паўстанцаў і зусім нявінных людзей, якіх хапаюць замест паўстанцаў,—лік нападаў на панскія двары, на ўрадоўцаў і асаднікаў, на месты і паязды—усё ўзрастае, напады робяцца ўсё адважнейшымі і пагражаюць самому існаваньню польскай улады ў Заходняй Беларусі дый сувязі апошняе з Польшчай.

Экономічная політыка польскага ўраду.

Гэткія вынікі політычнай сыстэмы, уведзенай польскім урадам у Заходняй Беларусі. Нельга сказаць, каб вельмі ўдачнай была і экономічная політыка, а перад усім вайсковая колёнізацыя. Апошняя ў кожным разе ня спраўдзіла надзей, ускладаных на яе польскай буржуазіяй. На пачатак 1923 году ў беларускіх ваяводзтвах было нарэзана 2.628 асаднікам 62 тыс. гэктараў. За 1923 год лік асаднікаў блізка што падвоіўся, бо з 5.600 па ўсім усходнім ваяводзтвам вырас да 9.200. Лік вайсковых, жадаючых атрымаць зямлю, быццам даходзіць да 99 тысяч. Верачы гэтай нават лічбе і лічачы, што на Заходнюю Беларусь іх пойдзе каля палавіны (рэшта на Валынь), мы можам спадзявацца, што ў самым памысным для колёнізацыі выпадку прыбудзе ў Заходняй Беларусі 50 тыс. польскіх сем'яў,—а значыць, толькі дзесятая частка існуючага насяленьня, а гэта да польскае большасьці яшчэ далёка. Аднак такія разьмеры колёнізацыі былі-б магчымы хіба пры правядзеньні шырокае мэліорацыі ў Палесьсі, да чаго польскі ўрад і ня думаў прыступаць. Трэба ведаць, што дагэтуль асаднікам наразалася зямлі па 25—30 гэктараў, прычым

парцэлявалася зямлі, галоўным чынам, расійскіх абшарнікаў. Хаця, паводле закону аб аграрнай рэформе, на парцэляцыю павінна пайсьці ўся зямля двароў звыш 400 ha (у Усходніх ваяводзтвах), аднак усе спробы захапіць двары польскіх абшарнікаў выклікалі вялізнае абурэньне сярод апошніх, якія лічаць сябе і свае двары—апораю польскае дзяржаўнасьці і ні на якія ўступкі, нават дзеля такой патрыотычнай справы, як вайсковае асадніцтва, ісьці ня хочуць. І зразумела, што калі вычарпаецца запас зямлі расійскіх абшарнікаў, што ўжо мусіць хутка і будзе,—вайсковая колёнізацыя ня будзе мець шансаў на далейшае пашырэньне, бо адабраць зямлю ад польскіх абшарнікаў у сколькі-небудзь значным ліку зможа толькі аграрная рэволюцыя. З настрояў сялянства, аднак, зусім ясна, што будучая рэволюцыя вялікай розьніцы між абшарнікамі і асаднікамі рабіць ня будзе і баржджэй усяго зьмяце як адных, так і другіх бяз сьледу.

Тымчасам на вайсковае асадніцтва Польская дзяржава траціць вялікія сродкі, бо фактычна толькі яно і засталося ад шырока-абяцанай зямельнай рэформы. Ня гледзячы на гэта, толькі нязначная частка (*ня* больш 30 проц.) асаднікаў пабудавалася і сама ўзялася за гаспадарку. Большасьць асаднікаў, як піша польскі аўтар K. Srokowski, „абцяжаны адным з няхватаў—ці капіталу, ці ўмеласьці, ці ахвоты да земляробства, часта мае па два гэтых *няхваты*, а яшчэ гасьцей усе тры“, бо зямля даецца людзям, якія нічога супольнага з гаспадаркай ня мелі і разглядаюць сваю асаду выключна, як спосаб, каб за нешта „зачапіць рукі“. Тымчасам акалічнае сялянства, маючы па 2-5 дзесяцін на гаспадарку, лічыць, што ад яго адабрана зямля, зрошаная потам яго бацькоў і дзядоў, і адносіцца да асаднікаў з няменшай ненавісьцю, чым нават да абшарнікаў. Трэба сказаць, што асаднікі часта непасрэдна крыўдзяць сялян, адбіраючы ад іх сэрвітуты, выконваючы шпіёнскую і поліцэйскую работу. Але з другога боку асаднікамі ня вельмі здаволены і польскія політыкі. Рэч у тым, што асаднікі часамі ня вельмі рвуцца выпаўняць заданьні нацыяналістычнае політыкі і з гэтага боку выяўляюцца іншы раз даволі неспадзяваныя кур'ёзы. Так у часе соймавых выбараў частка асаднікаў на Валыні, мусіць дзеля падтрыманьня добрых адносін з мясцовым насяленьнем, разам з ім галасавала за няпольскія сьпіскі. Банкроцтва ўсяе колёнізацыйнае політыкі становіцца выразным нават і для шмат каго з польскага буржуазнага грамадзянства. Пачынаюць раздавацца галасы і за тое, каб хоць трохі задаволіць зямельны голад мясцовага сялянства.

Да гэтай пары зямельная рэформа нічога не дала сялянству Заходняй Беларусі. Наадварат, ад яго яшчэ ў многіх выпадках паадбіралі сэрвітуты—права пасьвіць скаціну па лесе і наагул па дворнай зямлі. Польскі міністар Копчыньскі, выступаючы ў Сойме, заявіў, што зямельная рэформа праведзена ў Польшчы на 4 *проц.* У Заходняй Беларусі бязумоўна і невялікай часткі гэтай „рэформы“ ня бачылі. Мясцамі адбываецца комасацыя—перавод вёсак на хутары, прычым за гэтую работу з сялян бярэцца вялізная плата. У большасьці-ж выпадкаў зямельная рэформа зводзіцца да таго, што зямельныя парцэлі атрымоўваюць мясцовыя польскія ўрадоўцы. Зямельныя ўлады гэтак клапоцяцца, каб лішні кавалак зямлі не перайшоў да беларускага селяніна, што нават дворныя вучасткі, якія знаходзяцца ў шахаўніцы з сялянскай зямлёй і якія безьзямельныя сяляне-ж увесь час дагэтуль арэндавалі—аддаюць пры парцэляцыі двароў якім-небудзь староньнім падпанкам, як гэта мела месца ў двары Плянты.

Адбудова і лясныя парадкі.

Політыка барацьбы з беларускім элемэнтам, яго вынішчэньне выяўляецца і ў справе адбудовы зруйнаваных вайною будынкаў. Да гэтага часу ўздоўж старога нямецкага фронту ад Дзьвінску да Пінску шырокім поясам ляжыць дазваньня зруйнаваная старана, насельнікі якой жывуць

у зямлянках. На 1 студзеня 1923 г. лік зьнішчаных і адбудаваных будынкаў быў такі:

Ваяводзтвы.	Усяго зьнішчаных будынкаў.	Адбудавана з гэтага % %
Беластоцкае .	192.962	48
Палескае . .	173.858	22
Наваградзкае.	127.037	46
Віленскае . .	64.908	44

Тады як у беларускіх ваяводзтвах адбудавана 22—48%, у польскіх адбудавана ад 50 да 91%. Дый наогул трэба сказаць, што помач польскага ўраду пры адбудове Заходняй Беларусі—была мінімальная; большая частка сялян адбудавалася ў часе савецкага наступу 1920 году. Урадоўцы па адбудове, якіх існуе даволі многа і ў Зах. Беларусі, займаюцца больш адбудовай урадавых гмахаў, дапамагаюць асаднікам і дваром, селяніна-ж перад усім пытаюць, ці ён паляк ці беларус і ў залежнасьці ад адказу даюць дапамогу на адбудову або не. Часта, аднак, нават атрымаўшы дазвол на дрэва для будоўлі, фактычна сяляне яго не атрымоўваюць. Тымчасам асаднікі спэкулююць на атрыманых будаўляных матар'ялах, а і самы ўрадоўцы па адбудове дапускаюць розныя надужыцьці.

Вялікай крыўдай для заходня-беларускага сялянства ёсьць лясныя парадкі. Паны, павяртаўшыся да сваіх двароў пасьля 1920 году, у большасьці зусім закрылі доступы да лесу мясцовэму сялянству. Затое, чуючы недаўгавечнасьць свайго панаваньня, яны пачалі шырокую распрадажу дрэў буйным гандляром. Лясоў цяпер лічыцца ў Віленскім ваяводзтве—28,2%, у Наваградзкім—25,5. Калі-б не ахоўваючыя лясы законы, дык пэўна ў бліжэйшыя-ж гады ад дворных лясоў мала што і засталося. Праўда, урад сам паказвае прыклад спусташаючае лясы гаспадаркі. Белавеская пушча, якую шкадавалі нішчыць нават нямецкія окупанты, цяпер прадана для эксплёатацыі ангельцам на 12 год і тыя штогод сякуць у пень 1.500 гэктараў. Трэба спадзявацца, што на месцы першабытнае пушчы хутка парастуць бескаштоўныя бярэзьнікі, бо дастатачнага штучнага залясеньня ня робіцца. Ужо ляжыць пасекаю 5.000 ha, а за прошлы год засеяна лесам усяго толькі 314 ha.

Сялянства Заходняй Беларусі ня можа атрымаць з панскага лесу ня толькі будаўлянага матар'ялу, але нават і дроў. Па дровы прыходзіцца часамі езьдзіць за 40 вёрст, шукаць ласкавейшага пана, які-б дазволіў за грошы купіць дроў.

Падаткі.

У дадатак да ўсіх прасьледваньняў і цяжкога экономічнага і праўвага палажэньня селянін павінен плаціць вялізарныя падаткі, каб умацаваць фінансы дзяржавы, каб падтрымаць усю тую політычную сыстэму, якая яго гняце і прыціскае. Разьмеры ападаткаваньня ня лёгка выявіць; аб падатках ня ведае добра наперад і сам гаспадар, які плоціць, бо лік гэтых падаткаў вялікі і няўсталены. Важнейшыя з падаткаў: ад зямлі, ад маемасьці (спэцыяльна на падтрыманьне валюты), ад спадчыны, дзяржаўны, ваяводзкі, павятовы („на соймік"), гмінны. Абавязковае страхаваньне чамусьці каштуе надта дорага—каб яго заплаціць, трэба прадаць пудоў 20 жыта (допіс у № 1 „Сына Беларуса"). Праўда, пазьней офіцыяльна тлумачылася, што страхавыя тарыфы павінны быць ня больш даваенных. Як падае тая-ж газэта „Сын Беларуса", на 1 душу насяленьня прыходзіцца

ў Польшчы цяпер 41 злоты падаткаў (каля 15 руб.), тады як у даваенныя часы прыходзілася 30,5 злотых. Зразумела, што збураная вайною Заходняя Беларусь ніякай падатковай палёгкі не дастае і плоціць ня менш, калі ня больш за іншыя часткі Рэчыпаспалітай.

Апроч гэтых сталых падаткаў, існуе яшчэ цэлы рад збораў і павіннасьцяй. Зьбіраюць спэцыяльныя падаткі на ўтрыманьне польскіх школ, у якія сяляне дзяцей не пасылаюць—і тады штрафы за тое, што не пасылаюць, асобы падатак на ўтрыманьне стайковых коняй—для паездак урадоўцаў (падатак не малы—у іншых гмінах, напр., у Шаркоўшчыне—да 6 пуд. збожжа з гаспадара), урэшце ўсякія падаткі і павіннасьці на ўтрыманьне і направу дарог. Практыкуецца і натуральная падводная павіннасьць—для перавозкі ўрадоўцаў і вайсковых. Адным словам, палічыўшы ўсе падаткі, выходзіць, што заходня-беларускі селянін павінен плаціць гэтулькі, як значна багацейшы ад яго італьлянскі селянін.

Асабліва цяжкае ўражаньне робіць спосаб збору падаткаў. Улада не клапаціцца нават аб тым, каб перахаваць надалей платную здольнасьць беларускага селяніна: ад яго адбіраюць за падаткі апошняга каня ў рабочую пару, забіраюць апошнюю карову, адзежу і хатні спрат, абяртаючы гаспадара ў поўнага жабрака. Калі прыняць пад увагу погляд пануючых польскіх груп на беларускага селяніна, як на непажаданы элемэнт, падлягаючы вынішчэньню, дык такі спосаб зьбіраньня падаткаў ёсьць найбольш адпаведным—ён пазбаўляе селяніна магчымасьці далей працаваць на зямлі.

Дый сам па сабе цяжар падаткаў бязумоўна непасільны ня толькі для беларуса, а і для польскага селяніна. Падаткі забіраюць ад селяніна ўсе сабраныя ім лішкі і не даюць магчымасьці адбудавацца; мала таго, яны моцна зачапляюць і асноўныя капіталы. Фінансы Польшчы, якія сыстэматычна расьцягвала польская буржуазія, мусяць папраўляць працоўныя масы Польшчы коштам вялікіх ахвяр. Ня дзіва, што занадта моцна нацягнутая падатковая струна часамі рвецца. Усё польскае грамадзянства было перапалохана, калі вясною гэтага году выбухнула паўстаньне курпяў—невялічкага сялянскага племеньня, якое жыве ў паўночнай Польшчы. Курпі адзначаліся сваім нацыянальна-польскім настроем; у барацьбе за незалежнасьць Польшчы яны прымалі вельмі актыўны ўдзел. І вось гэтыя самыя курпі ня вытрымалі падатковага цяжару і адмовіліся плаціць падатак. Проці іх паслана была цэлая карная экспэдыцыя, сьцягнута паліцыя аж з трох паветаў, якая пачала гвалтам адбіраць маемасьць ад курпяў, як гэта робіцца ўвесь час у беларускіх землях. Тады курпі збунтаваліся. Паўстаньне іх затоплена ў крыві.

Мясцамі і беларускія сяляне цэлымі гмінамі адмаўляліся плаціць падаткі. Гэтак адмовілася Вайстоменая гміна Сьвянцянскага павету, большасьць насяленьня якой жыве ў зямлянках. Аб выніках гэтае адмовы мы ня ведаем.

На заканчэньне мусім мы адзначыць яшчэ адну асаблівасьць палажэньня заходня-беларускага сялянства. Няма надзеі, што палажэньне гэтае палепшыцца пры зьмене ўраду, пры пераходзе ўлады ад аднае да другое групы польскае буржуазіі. Прыклад недалёкага мінулага сьведчыць, што як буйная, так і дробная буржуазія Польшчы, пачынаючы ад Ст. Грабскага і да розных пэпэсаўскіх „соцыялістых" кшталтам Недзялкоўскага, мае, уласьціва кажучы, адну праграму адносна беларусаў; выражаецца гэтая праграма ў двух словах—колёнізацыя і полёнізацыя. Надзеі на паправу адносін няма. Селянін Заходняе Беларусі трапіў у такое палажэньне, з якога няма выйсьця ў межах „дэмократычнае" Польшчы. З кожным днём яму робіцца ўсё больш зразумела, што выйсьце можа быць толькі ў соцыяльнай рэволюцыі і далучэньні краю да Савецкай Беларусі. Аб гэтым цяпер толькі й марыць Заходняя Беларусь. У ёй жывуць успамінамі аб нядаўнім, хоць нядоўгім часе Савецкае ўлады над

Нёмнам і Вільлёй, калі селянін пачуў сябе вольным чалавекам, калі ён мог адбудоўваць гаспадарку і будаваць новае жыцьцё. З другога боку вялікія культурныя здабыцьці Савецкай Беларусі ня могуць не абуджаць самыя адсталыя сялянскія масы, не рэволюцыянізаваць іх. Існаваньне і разьвіцьцё Савецкай Беларусі і для ворагаў і прыяцеляў заходня-беларускага сялянства і для яго самога ёсьць найпэўнейшай гарантыяй таго, што разбойніцкія пляны польскае буржуазіі не ўдадуцца, ня могуць удацца.

Я. Л-ч.

Наступ капіталу ў Польшчы.

Сучасная Польшча была ўтворана дзяржавамі-пераможцамі Антанты, як шмат другіх дробных паваенных дзяржаў з мэтай барацьбы проціў рэволюцыі, якая грознай хваляй падыходзіла з усходу, пагражаючы змыць капіталістычны лад Заходняй Эўропы. Гэта былі далёка высунутыя на ўсход форпосты Антанты, з якіх разьлічалі распачаць пры дапамозе расійскай контр-рэволюцыі вайну з пролетарскай рэволюцыяй. З другога боку ўтварэньнем гэтых дзяржаў Антанта нажывала сабе і поўны моральны капітал. Як ведама, абедзьве змагаючыяся групы імпэрыялістычных дзяржаў упарта і галосна крычалі, што яны вядуць вайну за вызваленьне паняволеных народаў, за права гэтых народаў да самастойнага дзяржаўнага жыцьця. Творачы на руінах пераможаных дзяржаў рад дробных, дзяржавы Антанты як быццам ажыцьцяўлялі гэты лёзунг; праўда, утварэньне Польшчы, Чэха-Славакіі, Юга-Славіі, эбуйненьне Румыніі ні трошкі не разьвязалі нацыянальнага пытаньня ў цэнтральнай Эўропе, наадварот—нацыянальныя супярэчнасьці тут яшчэ больш павялічыліся. Новаўтвораныя дробныя жываглоты, захапіўшы вялікія абшары, заселеныя народамі іншай нацыянальнасьці, аказаліся яшчэ больш драпежнымі, чым вялікія даваенныя дзяржавы, на руінах якіх яны паўсталі.

Сучасная Польшча, захапіўшая вялікія абшары, заселеныя беларусамі і ўкраінцамі, зьяўляецца найбольш яскравым прыкладам гэтага тыпу дробных паваенных жываглотаў—вогнішчам нацыянальнага ўціску і соцыяльнай рэакцыі. Шмат для каго можа паказацца незразумелым, чаму ў Польшчы не магла ўмацавацца рэволюцыя, калі здавалася-б вонкавыя абставіны спрыялі гэтаму, дзякуючы з аднаго боку яе географічнаму палажэньню паміж двума магутнымі вогнішчамі рэволюцыі—СССР і Нямеччынай, а з другога—формаваньню яе, як дзяржавы ў момант найбольшага пад'ёму рэволюцыйнай хвалі ўва ўсёй Эўропе. Гэтым спрыяючым вонкавым абставінам якраз ня спрыяў уклад суадносін рэальных соцыяльных сіл у самой Польшчы.

У часе сусьветнай вайны польская прамысловасьць была разбурэна. Калісьці моцны, добра з'арганізованы пролетарыят Польшчы к моманту ўтварэньня Польшчы, як незалежнай дзяржавы, быў разьбіты, распарушаны, неаб'яднаны і фактычна не прадстаўляў з сябе сілы, якая б магла адыграць рашаючую ролю. Работніцкая кляса зьяўляецца сілай тады, калі яна з'арганізована навакола сваіх варштатаў працы, калі яна можа ўзяць іх у свае рукі і адыграць рашаючую ролю ў экономічным жыцьці краю,—гэтых варункаў якраз тады і ня было. Да гэтага трэба яшчэ дадаць, што, дзякуючы нацыянальнаму ўціску, які перажыў польскі народ пад нямецкім і расійскім панаваньнем, патрыотычны шовінізм пусьціў моцныя карані сярод работніцкіх мас, якія знаходзіліся бадай пад выключным уплывам пэпэсаўцаў і іх правадыра Пілсудзкага. А соцыял-шовіністыя заўсёды былі і будуць здраднікамі працоўных і паслугачамі бур-